

Državno natjecanje iz kemije, Šibenik, 2015.

7. razred osnovne škole, Pokus 1. Zaporka _____

Od svega ponešto, a svuda plin X

Pribor: stalak sa 6 epruveta, gumeni čep, čep za epruvetu s provučenom staklenom cjevčicom i gumenom cjevčicom na drugom kraju, pinceta, plamenik, žigice, stakleni štapić, zaštitne naočale i rukavice

Kemikalije: 4 kamenčića, prokuhana destilirana voda, klorovodična kiselina, $w(\text{HCl}) = 19\%$, sapun, univerzalni indikatorski papir

KORAK 1. Jednu kap destilirane vode kapni na univerzalni indikatorski papir i odredi pH-vrijednost.

pH-vrijednost = _____ 0,5

KORAK 2. Jedan kamenčić stavi u epruvetu 1, ulij oko 1 mL destilirane vode i protresi sadržaj epruvete. Univerzalnim indikatorskim papirom odredi pH-vrijednost tekućine u epruveti 1. Zabilježi rezultat.

pH-vrijednost = _____ 0,5

PITANJE 1. Tekućina u epruveti 1 je (zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš točnim):

A kisela   B lužnata   ☒ C neutralna 1

Napomena: U koraku 3. koristi zaštitne naočale.

KORAK 3. Ulj oko 3 mL destilirane vode u epruvetu 2. Drugi kamenčić uhvati pincetom i zagrijavaj ga u šuštećem plamenu dok se rubovi ne zažare. Ugasi plamenik, a izareni kamenčić ubaci u epruvetu 2 s vodom i promiješaj staklenim štapićem. Univerzalnim indikatorskim papirom odredi pH-vrijednost tekućine u epruveti 2. Zabilježi rezultat.

pH-vrijednost = _____ 0,5

PITANJE 2. Tekućina u epruveti 2 je (zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš točnim):

A kisela   ☒ B lužnata   C neutralna. 1

PITANJE 3. Kamenčić je izgrađen od kalcijeva karbonata. Žarenjem se događa (zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš točnim):

A izgaranje   B neutralizacija   ☒ C raspad   D sinteza. 1

/ 4,5

Državno natjecanje iz kemije, Šibenik, 2015.

7. razred osnovne škole, Pokus 1.

Zaporka _____

PITANJE 4. Je li promjena građe kamenčića u **koraku 3.** egzotermna ili endotermna? Objasni svoj odgovor.

_____ **Reakcija je endotermna, jer se događa samo tijekom zagrijavanja.** _____

2x1

PITANJE 5. Formulska jedinka kalcijeva karbonata sadrži po jedan atom kalcija i ugljika, te određeni broj atoma kisika. Relativna molekulska masa kalcijeva karbonata je 100,09. a) Izračunaj broj atoma kisika u formulskoj jedinki kalcijeva karbonata; b) Napiši kemijsku formulu kalcijeva karbonata.

a) $M_r(\text{CaCO}_3) = A_r(\text{Ca}) + A_r(\text{C}) + x \cdot A_r(\text{O})$

$x \cdot A_r(\text{O}) = M_r(\text{CaCO}_3) - [A_r(\text{Ca}) + A_r(\text{C})]$

$x = 3$

a) Broj atoma kisika je **3**; b) Kemijska formula kalcijeva karbonata je **CaCO₃** **2x1**

PITANJE 6. Čvrsti produkt nastao žarenjem kamenčića je kalcijev oksid.

Napiši njegovu kemijsku formulu. **CaO**

1

Napomena: Koristi zaštitne naočale i rukavice!

KORAK 4. Filtrirni papir stavi u lijevak, dobro ga navlaži destiliranom vodom i stavi na epruvetu **5**, te u nju filtriraj tekućinu iz epruvete **2**.

PITANJE 7. Tekućina u epruveti **5** je (zaokruži slovo ispred dva odgovora koje smatraš točnim):

☒ **A** bezbojna   **B** heterogena smjesa   ☒ **C** homogena smjesa   **D** kemijski spoj **2x1**

*Tekućinu u epruveti **5** nazivamo vapnenom vodom.*

PITANJE 8. Na bocu s klorovodičnom kiselinom, koja će ti trebati u sljedećem koraku, kemičar je u laboratoriju nalijepio dvije od četiri predložene oznake. Ispod tih dviju oznaka napiši njihovo značenje.

_____ **nagrizajuće** _____ _____ **opasno za okoliš** **2x1**

KORAK 5. Treći kamenčić ubaci u epruvetu **4**, ulij oko 2 mL klorovodične kiseline i odmah začepi čepom s provučenom cjevčicom. Drugi kraj cjevčice stavi u praznu epruvetu **3**. Nakon desetak sekundi (polako broji do deset!) premjesti cjevčicu u tekućinu u epruveti **5**.

Državno natjecanje iz kemije, Šibenik, 2015.

7. razred osnovne škole, Pokus 1. Zaporka _____

KORAK 6. U epruvetu **3** unesi upaljenu dugačku šibicu.

PITANJE 9. Opiši promjene u epruvetama **4**, **3** i **5**.

_____ U epruveti **4** **vidljivi su mjehurići (pjeni se).** _____ **1**

_____ U epruveti **3** **se plamen ugasi.** _____ **1**

_____ U epruveti **5** **tekućina se zamuti.** _____ **1**

PITANJE 10. Promjenu je u **koraku 6** uzrokovao plin **X**.

Napiši njegovo ime _____ **ugljikov(IV) oksid (ugljikov dioksid)** _____ i kemijsku formulu **CO₂** _____ **2x1**

PITANJE 11. Plinoviti produkt žarenja kamenčića je (gle čuda!) također plin **X**. Napiši jednadžbu kemijske reakcije koja se događa žarenjem kamenčića. Uz svaku kemijsku formulu napiši i oznaku agregacijskog stanja.

_____ **CaCO₃(s) → CaO(s) + CO₂(g)** _____ **1,5**

PITANJE 12. U lijevom stupcu tablice su ponuđene tvrdnje o svojstvima plina **X**. Ako tvrdnju smatraš ispravnom, u desnom stupcu napiši **DA**, a ako je tvrdnja neispravna, napiši ispravnu tvrdnju.

Plin je svjetloplave boje.	Plin je bezbojan.
Uz kisik je najzastupljeniji sastojak stakleničkih plinova.	Uz vodenu paru je najzastupljeniji sastojak stakleničkih plinova. (Ili: Kisik nije sastojak stakleničkih plinova)
Gustoća mu je veća od gustoće zraka, pa ga u atmosferi ga ima više u donjim slojevima.	DA
Nastaje gorenjem i disanjem.	DA
Podržava disanje biljaka.	Biljke za disanje koriste kisik iz zraka. (Ili: Biljka ga koristi u fotosintezi.)

5x1

/ 11,5

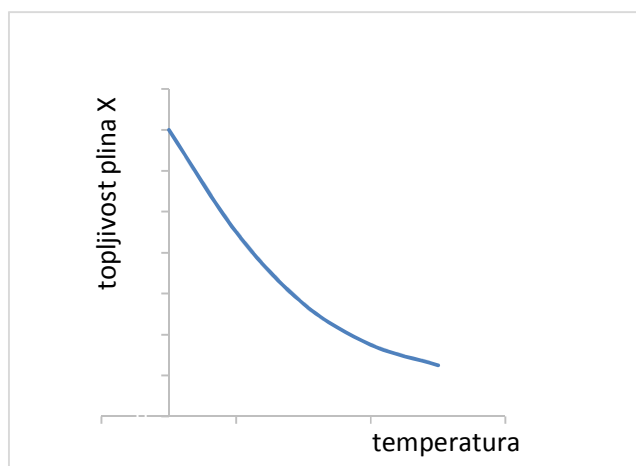
Državno natjecanje iz kemije, Šibenik, 2015.

7. razred osnovne škole, Pokus 1. Zaporka _____

KORAK 7. Kad prestane reakcija u epruveti **4**, izvadi cjevčicu iz epruvete **5**, odčepi epruvetu **4**, u nju dodaj još jedan kamenčić i ulij još 1 mL klorovodične kiseline. Začepi epruvetu **4**, a vrh cjevčice ponovno stavi u tekućinu u epruveti **5**.

PITANJE 13. Opiši promjenu u epruveti **5**. _____ **Tekućina postaje bistrija.** _____ **1**

PITANJE 14. Promotri grafički prikaz ovisnosti topljivosti plina **X** u vodi o temperaturi.

a) Predloži uvjete **koraku 7.** koji bi ubrzali reakciju u epruveti **4**.

_____ **Smjesu u epruveti 4 bi trebalo zagrijati da se ubrza izlazak plina X,** _____ **2**

b) Povećanjem temperature će (zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš točnim):

- ☒ **A** porasti kinetička energija molekula plina **X**
☐ **B** porasti potencijalna energija molekula plina **X**
☐ **C** se smanjiti kinetička energija molekula plina **X**

1

PITANJE 15. Duljim uvođenjem plina **X** u tekućinu u epruveti **5** nastaju kalcijev ion i hidrogenkarbonatni anion nabojnog broja 1⁻. Anion je građen od jednog atoma vodika, jednog atoma ugljika i tri atoma kisika. Napiši kemijske oznake iona.

Kation: _____ **Ca²⁺** _____, anion: _____ **HCO₃⁻** _____ **2x1**

KORAK 8. U epruvetu **6** ulij oko 2 mL destilirane vode i dodaj na vrhu žličice sapuna. Epruvetu začepi čepom, snažno protresi sadržaj i odloži ju u stalak. **OPREZ! Tijekom protresanja čep čvrsto pridrđavaj palcem.**

Državno natjecanje iz kemije, Šibenik, 2015.

7. razred osnovne škole, Pokus 1.

Zaporka _____

KORAK 9. Izvadi cjevčicu iz epruvete **5** i dodaj na vrhu žličice sapuna. Epruvetu začepi čepom, snažno protresi sadržaj i odloži ju u stalak. **OPREZ! Tijekom protresanja čep čvrsto pridržavaj palcem.**

PITANJE 16. Usporedi promjene u epruvetama **5** i **6**.

_____ **Sapun se u destiliranoj vodi (epruveta 6) jače pjeni.** _____ **1**

PITANJE 17. Je li tekućina u epruveti **5** tvrda ili meka voda? Objasni svoj odgovor.

_____ **Tekućina u epruveti 5 je tvrda voda, jer sadrži kalcijeve ione.** _____

2x1

PITANJE 18. Omekšavanje vode u industrijskim razmjerima provodi se (zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš točnim):

A destilacijom

B ekstrakcijom

C filtriranjem

D zamjenom iona

1

PITANJE 19. Pretpostavimo da je koks čisti ugljik. Produkt izgaranja koksa je – opet plin **X**. a) Kako se naziva temperatura pri kojoj se koks zapali? b) Napiši jednadžbu kemijske reakcije izgaranja koksa. c) U kojem su volumnom omjeru kisik i plin **X** u toj reakciji (usporedi koeficijente u jednadžbi reakcije)? d) Volumni udio kisika u zraku je 20,9 %. Koliki je volumen kisika potreban za reakciju izgaranja koksa, tijekom koje nastane 10 m³ plina **X**? e) Izračunaj volumen zraka potreban za ovu reakciju.

a) _____ **plamište** _____ b) _____ **C + O₂ → CO₂** _____ c) _____ **V(O₂) : V(CO₂) = 1 : 1** _____

d) **V(O₂) = V(CO₂)**

e) **φ(O₂, zrak) = V(O₂) / V(zrak)**

= 10 m³

V(zrak) = V(O₂) / φ(O₂, zrak)

= 10 m³ / 0,209

= 47,8 m³

5x1

Rješenje: d) _____ **10 m³** _____ e) _____ **47,8 m³** _____

/ 9

stranica	1	2	3	4	5	ukupno
bodovi	/ 4,5	/ 9	/11,5	/ 6	/ 9	/ 40

☺ Za „ukrašavanje” površine vapnenačkih stijena uvelike je zaslužan plin **X**. ☺